

Munnhelse ved psykisk sykdom

PsykiT
Mai 2022

Lars Martin Berg
Tannlege, spesialist i multidisiplinær odontologi, ph.d.
Trøndelag fylkeskommune, TkMidt
UiT Norges Arktiske Universitet

Kompetansesenteret
Tannhelse Midt

Hva vet vi om munnhelsa hos personer som har psykisk sykdom?

- Ved alvorlig psykisk sykdom har godt over halvparten dårlig munnhelse
 - Flere fylte, manglende og ødelagte tenner
 - 2-3 ganger større risiko for tannløshet
- Rus og psykiatri i kombinasjon
 - Ca. 8x mer karies i aldersgruppa 30-39 år enn gjennomsnittlig befolkning 35-44 år

Tabell 4.1. Andel menn og kvinner med god/meget god eller dårlig/meget dårlig tannhelse, i befolkningen og i grupper, etter type funksjonshemming. 16 år og eldre. 2008. Prosent. Aldersstandardisert

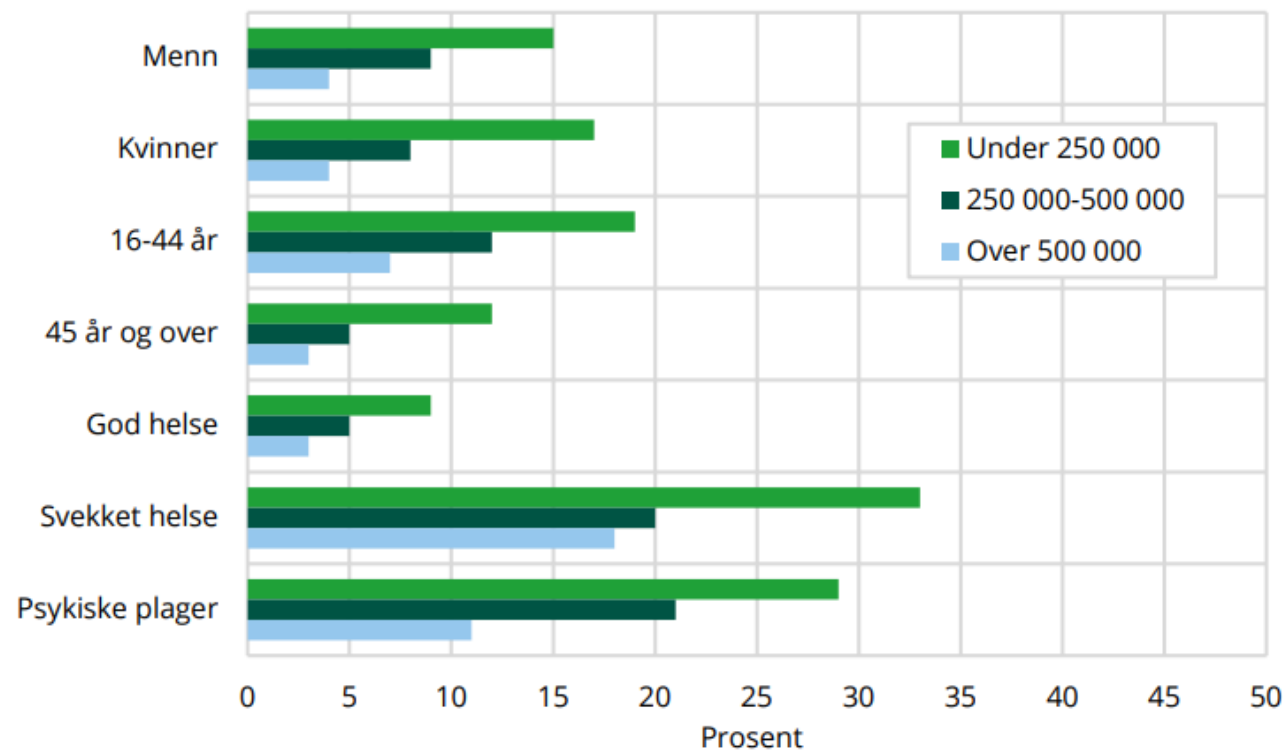
	God eller meget god tann- helse	Dårlig eller meget dårlig tannhelse	N
Befolkningen i alt	76	6	4 421
Synshemmet	62	12	88
Hørselshemmet	66	12	171
Bevegelseshemmet	60	19	321
Psykiske vansker	54	19	252

Kilde: Levekårsundersøkelsen om helse, omsorg og sosial kontakt, Statistisk sentralbyrå.

Udekket behov for tannlegetjenester

- 1 av 4 med psykiske plager rapporterer udekket behov for tannbehandling
- Blant de som «sliter psykisk» er det 22% som ikke har oppsøkt tannlege til tross for behov

Figur 3.5 Andel 16 år og eldre med udekket behov for tannlege. Alder, kjønn og helsetilstand etter husholdningsinntekt, 2019

Kilde: Levekårsundersøkelsen om helse. Statistisk sentralbyrå

Hva er god og dårlig munnhelse?

«Oral helse er mangefasettert og inkluderer evnen til å snakke, smile, lukte, smake, berøre, tygge, svelge og formidle ulike følelser gjennom ansiktsuttrykk med selvsikkerhet og uten smerte, ubehag og sykdom i det kraniofaciale kompleks (hode, ansikt og munnhule)»

World Dental Federation (FDI)

Sykdommer i munnen

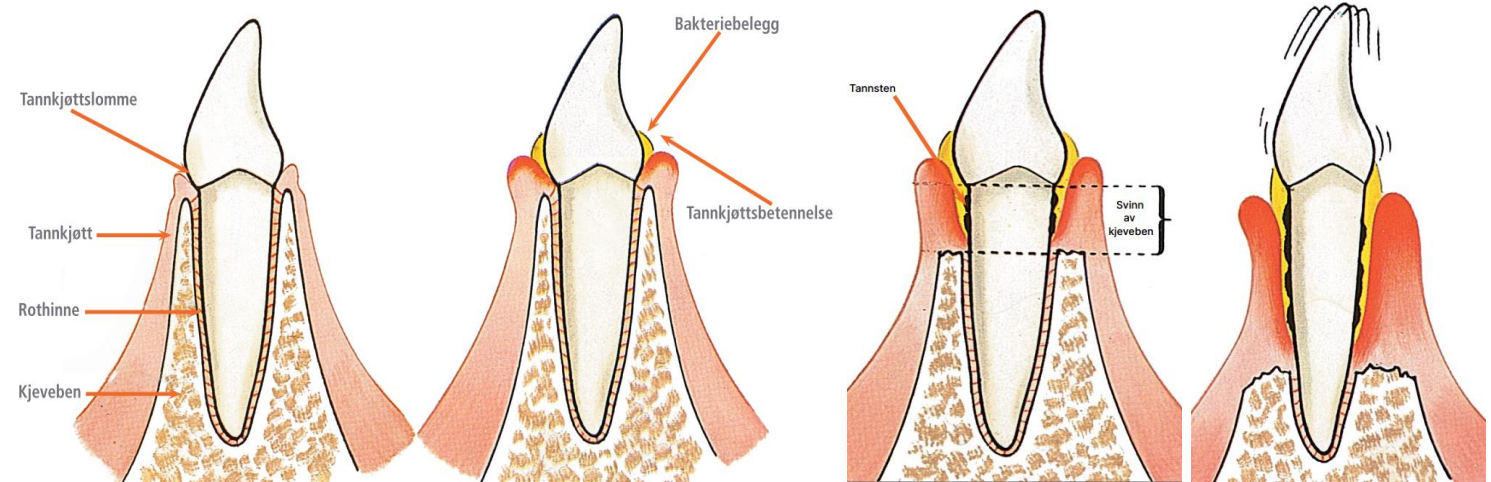
- Karies
- Periodontitt
- Candidose/stomatitter
- Slitasjeskader på tenner

Foto: Lars Martin Berg, Trøndelag fylkeskommune

Sykdommer i munnen

- Karies
- **Periodontitt**
- Candidose/stomatitter
- Slitasjeskader på tenner

Figur: Norsk Tannvern

Sykdommer i munnen

- Karies
- Periodontitt
- **Candidose/stomatitter**
- Slitasjeskader på tenner

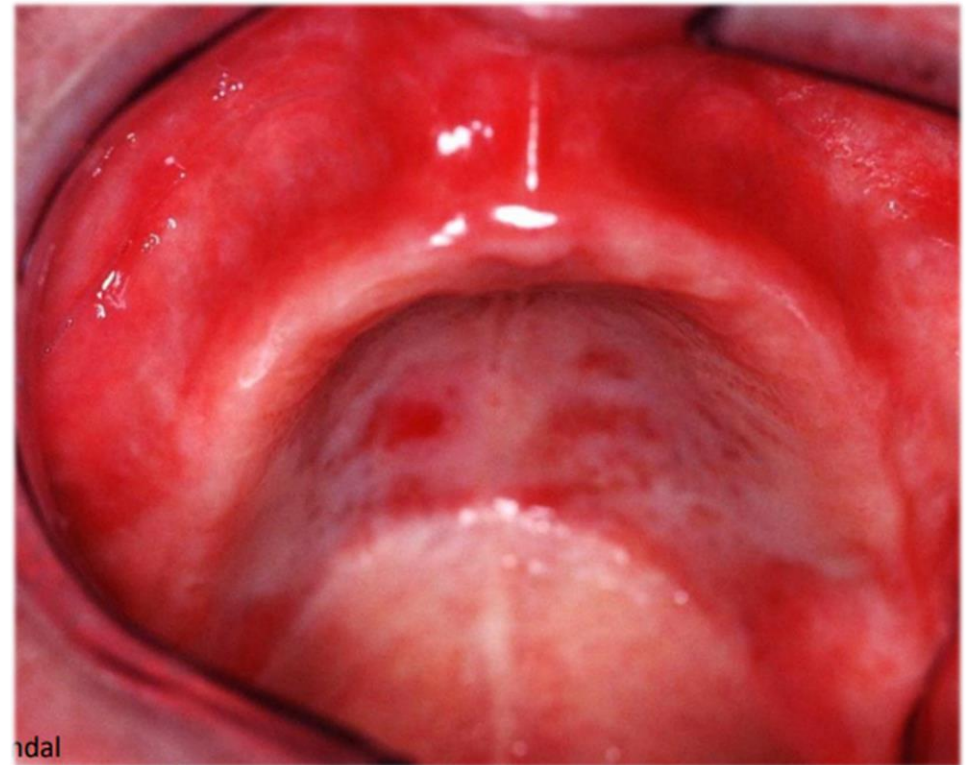

Foto: Kirsten Solemdal

Sykdommer i munnen

- Karies
- Periodontitt
- Candidose/stomatitter
- **Slitasjeskader på tenner**

Foto: Lars Martin Berg, Trøndelag fylkeskommune

Årsaker til sviktende munnhelse ved psykisk sykdom

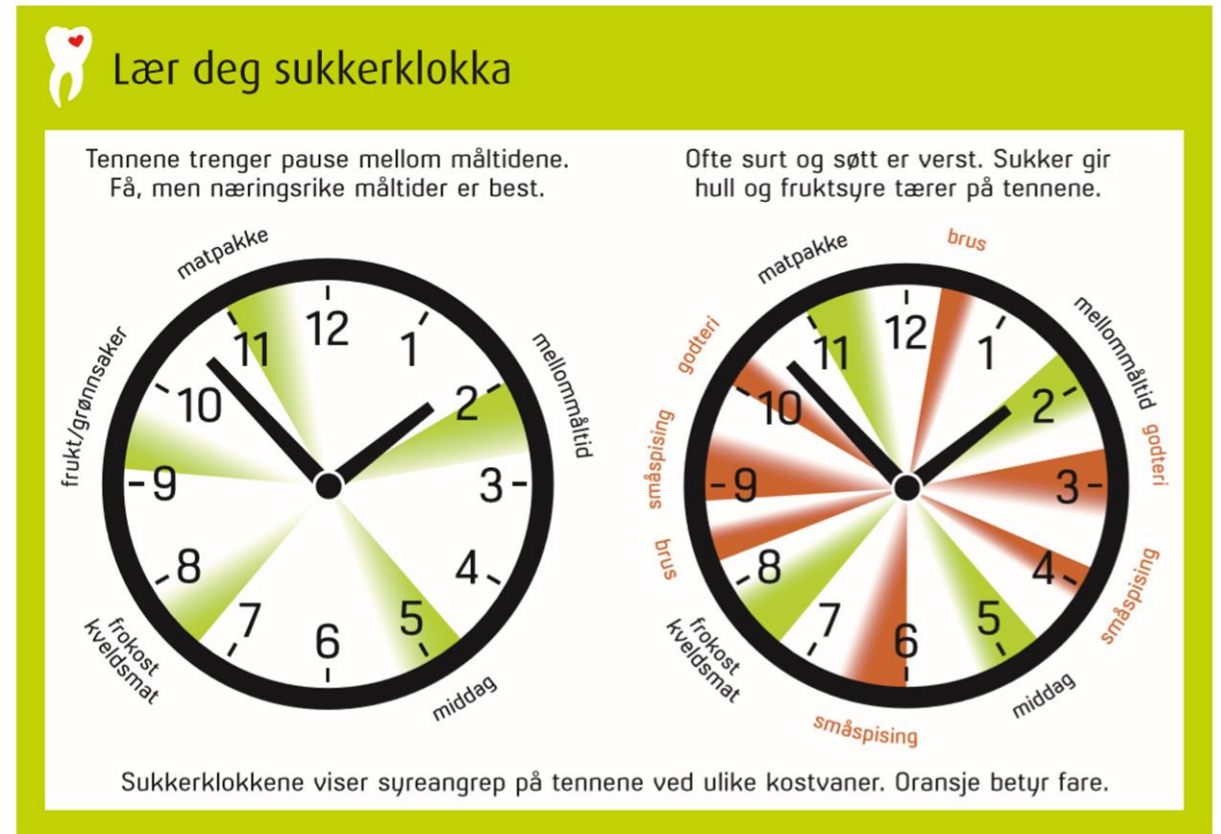
- Kosthold
- Munntørrehet/polyfarmasi
- Surt oralt miljø
- Oral neglekt
 - Følelse av håpløshet
- Unnvikelse/angst
- Lav sosioøkonomisk status

Foto: Lars Martin Berg, Trøndelag fylkeskommune

Kosthold

- Småspising og nattspising
- Røyking og alkohol
- Generelt gode kostholdsvaner er også godt for munnhelsen!
 - Regelmessige sunne måltider
 - Vann som tørstedrikk

Figur: Norsk Tannvern

Munntørrhet

- Spytt er svært viktig for god munnhelse
 - Renser munnen for fremmedlegemer og bufrer syrer
 - Smører slimhinnene
- Hyposalivasjon fører til
 - Dårligere smaksans
 - Vansker med å tygge/svelge/tale
 - Ømfintlige slimhinner og smerter
 - Økt risiko for karies, periodontitt og candidose
 - Økt risiko for aspirasjonspneumonier
- Polyfarmasi gir munntørrhet, uavhengig av type legemiddel

Foto: Lars Martin Berg, Trøndelag fylkeskommune

Syrepåvirkning i munnen

- Syreskader kan gi ising og smerter
 - Tannpuss hjelper ikke mot slitasjeskader
- Eksogene faktorer
 - Syre fra mat, drikke, rusmidler eller medisiner
- Endogene faktorer
 - Sure oppstøt eller oppkast
 - Spiseforstyrrelser?

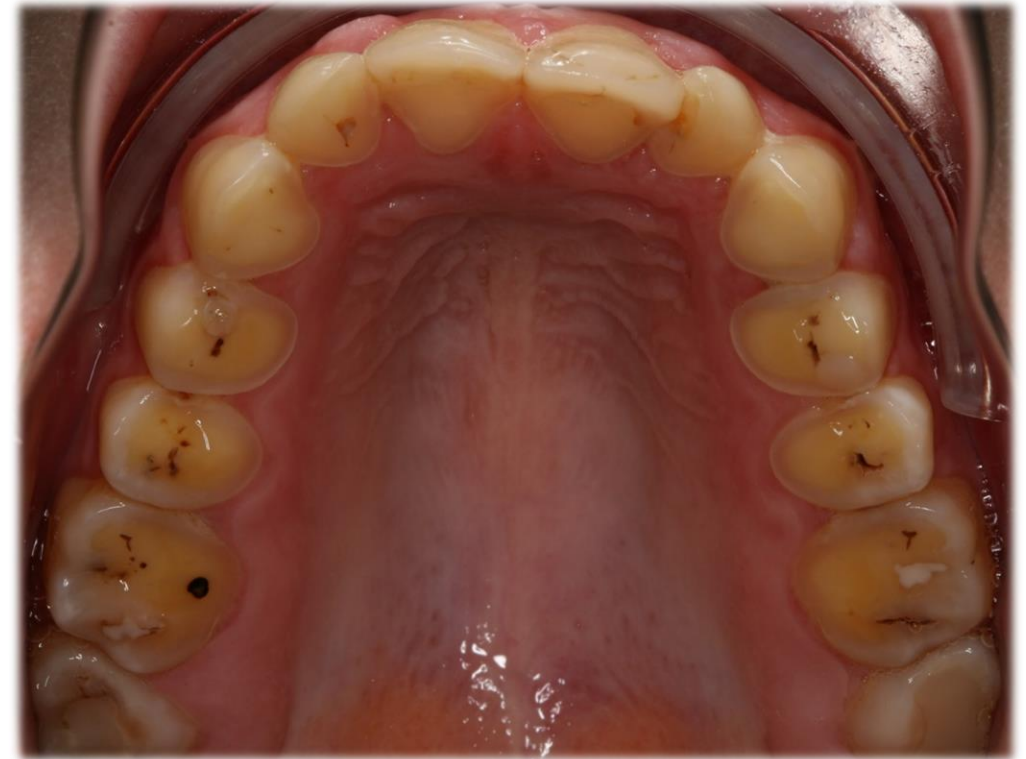

Foto: Lars Martin Berg, Trøndelag fylkeskommune

Neglekt, håpløshet og unnvikelse

- Ved psykiske uhelse forverres ofte oral hygiene
 - Generell nedprioritering av personlig hygiene?
 - Smerter i munnen som gjør tannpuss vanskelig?
 - Dårligere evne til å holde munnen ren?
 - Dårlig tro på egne evner til å motvirke sykdom i munnen?
 - Tannbehandlingsangst eller sosial angst?

Konsekvenser av dårlig munnhelse for psyken og kroppen?

- Smerter
 - Både akutte og kroniske
 - Selvskading?
- Ernæringsvansker
 - Mangelsykdommer
 - Underernæring
- Fjerninfeksjoner
 - Hals, hjerne, lunger, hjerte
- Sosialt hemmende
 - Lukt og estetikk
 - Vanskelig å tygge

Foto: Lars Martin Berg, Trøndelag fylkeskommune

Rettigheter i tannhelsetjenesten

- I Norge går de fleste voksne til privat tannlege
 - Hovedregelen er at voksne betaler for tannhelsetjenester selv
 - Noen tilstander utløser refusjoner fra HELFO
- Den offentlige tannhelsetjenesten har ansvar for «prioriterte grupper (A-E og G)»
 - A. Barn og ungdom 0-18 år
 - B. Psykisk utviklingshemmede
 - C. Eldre og langtidssyke i institusjon
Eldre og langtidssyke i hjemmesykepleie
 - D. Ungdom 19-20 år
 - E. Andre grupper (oftest rusavhengige under kommunal omsorg)
 - G. Unge voksne 21-22 år

Munnhelse i pakkeforløp

- Oral helse inngår i basisutredning/kartlegging av pasienten
 - Innkalling til tannhelsetjenesten bør skje i samarbeid med behandlingsansvarlig for pasienten
- Spørsmål ved utredning:
 - Har du smerter eller andre problemer i munnen?
 - Hvor lenge er det siden ditt forrige tannlege-/tannpleierbesøk?
 - Hvis det er mer enn 2 år siden: Hva er årsaken til at du ikke har vært hos tannlege/tannpleier på lang tid?
 - Hvis angst er årsak, må det opplyses om det i henvisningen til tannlege/tannpleier

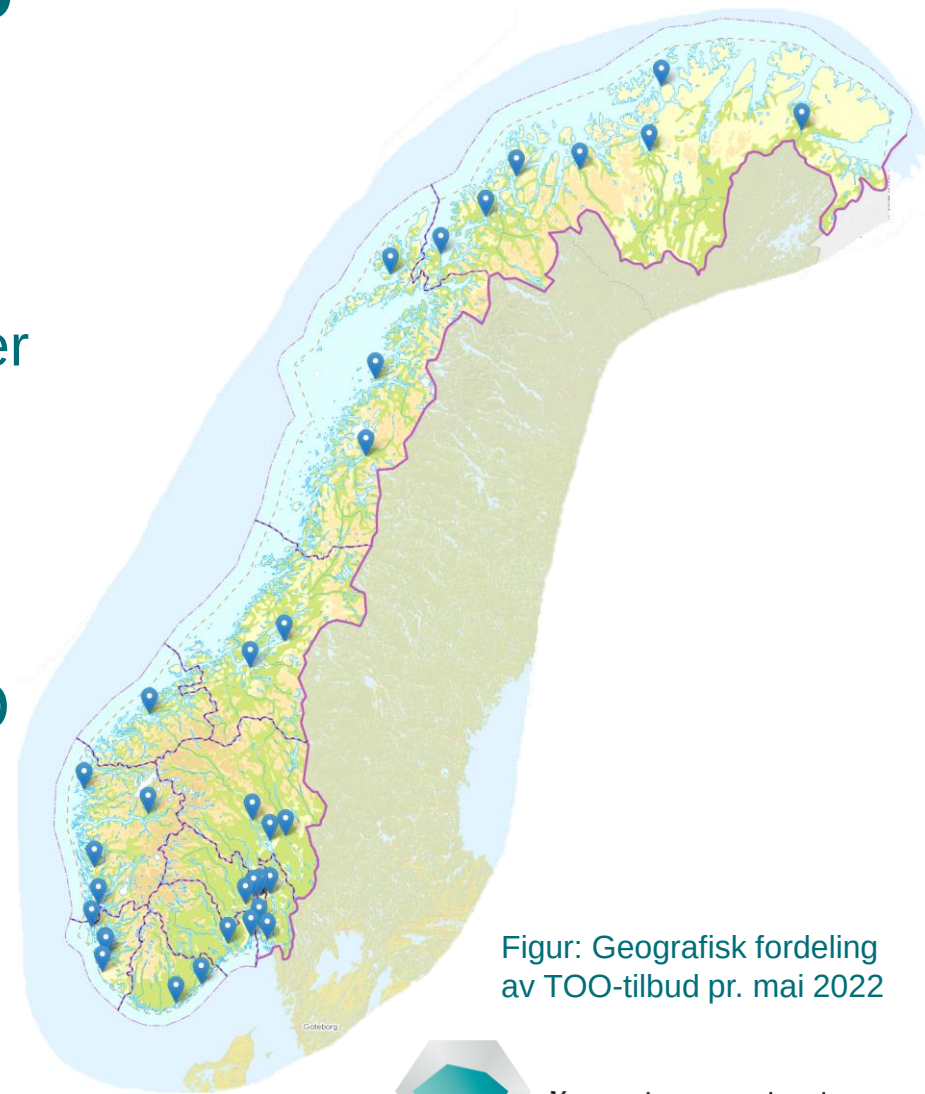
<https://helsedirektoratet.no/pakkeforlop/psykiske-lidelser-voksne>

<https://helsedirektoratet.no/pakkeforlop/somatisk-helse-og-levevaner-ved-psykiske-lidelser-og-eller-rusmiddelproblemer>

Tilrettelagt tannbehandling – TOO/TBIT

- Vederlagsfri angst- og tannbehandling for personer som
 - har vært utsatt for grov tortur
 - har vært utsatt for overgrep av seksuell karakter eller vold i nære relasjoner
 - lider av odontofobi eller annen psykisk lidelse med innslag av odontofobi
- Helsepersonell kan henvise nevnte pasienter til utredning og behandling i TOO
- TBIT for personer under 18 år med tannbehandlingsangst

Figur: Geografisk fordeling av TOO-tilbud pr. mai 2022

Oppfølging av munnhelse og munnhygiene i primærhelsetjenesten

- Se pasienten i munnen!
 - Dårlig munnhelse kan oppleves som et mindre alvorlig problem blant mange store problemer
- Mange pasienter trenger fysisk følge og moralsk støtte for å komme seg til tannklinikk
 - En god del pasienter med psykiske lidelser unngår å gå til tannklinikk selv om de har rett på vederlagsfri behandling
- Munnhula er kroppens speil
 - Generelle helseproblemer kan gi dårlig munnhelse
 - Dårlig munnhelse kan gi generelle helseproblemer

Referanser

- Bjørkvik J, Henriquez, D. Tannverk i tillegg. Tidsskrift for Norsk psykologforening 2017 Mai;55(5):450-453.
- Glick M, Williams DM, Kleinman DV, Vujicic M, Watt RG, Weyant RJ. A new definition for oral health developed by the FDI World Dental Federation opens the door to a universal definition of oral health. Am J Orthod Dentofacial Orthop. 2017 Feb;151(2):229-231. doi: 10.1016/j.ajodo.2016.11.010. PMID: 28153139.
- Høifødt TS, Lund-Stenvold E, Høye A. Don't forget the teeth. Tidsskr Nor Lægeforen. 2018 Nov 27;138(20). English, Norwegian. doi: 10.4045/tidsskr.18.0581. PMID: 30539603.
- Lyshol H, Biehl, A. Tannhelsestatus i Norge En oppsummering av eksisterende kunnskap. Oslo: Nasjonalt folkehelseinstitutt; 2009. Rapport 2009:5
- Lunde ES, Ramm, J. Sosial ulikhet i bruk av helsetjenester – 2 Udekket behov for helsetjenester og forebyggende behandling. Oslo: Statistisk sentralbyrå; 2021. Tall som forteller 2021/23.
- Kisely S, Baghaie H, Lalloo R, Siskind D, Johnson NW. A systematic review and meta-analysis of the association between poor oral health and severe mental illness. Psychosom Med. 2015 Jan;77(1):83-92. doi: 10.1097/PSY.000000000000135. PMID: 25526527.
- Matevosyan NR. Oral health of adults with serious mental illnesses: a review. Community Ment Health J. 2010 Dec;46(6):553-62. doi: 10.1007/s10597-009-9280-x. Epub 2009 Dec 29. PMID: 20039129.
- Quintero DPH, Bjørkvik J. Tverrfaglig behandling for pasienter med psykiske helseutfordringer. Nor Tannlegeforen Tid. 2020; 130: 998–1005
- Ramm, J. På like vilkår? Helse og levekår blant personer med nedsatt funksjonsevne. Oslo-Kongsvinger: Statistisk sentralbyrå; sept.2010. Statistiske analyser 2010.

Spes.tnl. Lars Martin Berg
Trøndelag fylkeskommune, TkMidt, UiT Norges Arktiske Universitet.
larbe@tkmidt.no

Kompetansesenteret
Tannhelse Midt